

Yeni Dini Hareketlerin Covid-19 Küresel Salgını Karşısında İzlediği Yöntem ve Stratejilerinin Sosyolojik Bir İncelemesi

A Sociological Examination Of The Methods And Strategies Followed By New Religious Movements Against The Covid-19 Global Epidemic

Salih Emre KARAYEL - Ali ALBAYRAK

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı/Assoc. Prof., Akdeniz University, Faculty of Divinity, Department of Sociology of Religion, alialbayrak@akdeniz.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-0558-2612>

Doktora, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, emrehey@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-0272-135X

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	15 Kasım / November 2021
Kabul Tarihi – Date Accepted	28 Aralık / December 2021
Yayın Tarihi – Date Published	31 Aralık / December 2021
Yayın Sezonu	Aralık
Pub Date Season	December

Atf / Cite as: Karayel, S.E.- Albayrak, A., (2021), Yeni Dini Hareketlerin Covid-19 Küresel Salgını Karşısında İzlediği Yöntem Ve Stratejilerinin Sosyolojik Bir İncelemesi/ A Sociological Examination Of The Methods And Strategies Followed By New Religious Movements Against The Covid-19 Global Epidemic. *Turkish Academic Research Review*, 6 (5), 1483-1502. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/67845/1023914>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Yeni Dini Hareketlerin Covid-19 Küresel Salgını Karşısında İzlediği Yöntem Ve Stratejilerinin Sosyolojik Bir İncelemesi

Salih Emre KARAYEL - Ali ALBAYRAK

Öz

Din eğitimi tarihi çalışmalarında Osmanlının 1700 yılından önceki dönemiyle ilgili İnsanlık tarihinde yaşanmış büyük salgınlar sebep ve sonuçları itibarıyla toplumların siyasi-ekonomik dini yaşamlarının şekillenmesinde etkili olmuş halihazırda da etkili olmaya devam etmektedir. Teknoloji ve bilimde katedilen ilerleme sayesinde küreselleşen dünyamızın küçük bir köy haline gelmesi sebebiyle herhangi bir ülkesinde meydana gelen salgın ve afet gibi istenmeyen durumlar, doğal olarak diğer ülkeleri de etkisi altına alabilmektedir. Dünya çapında yaşanan bu olumsuz sürecin en az hasarla atlatılabilmesi için bazen küresel çapta olağanüstü önlemlerin alınması gerekebilmektedir. 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan ve Covid-19 olarak adlandırılan virüs, kısa sürede birçok ülkede ölümcül vakalara sebebiyet vermiş ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından uluslararası halk sağlığını tehdit etmesi sebebiyle pandemi olarak kabul edilmiştir. Toplumsal sağlığımızı tehdit eden bu durum dünya genelinde bazı kısıtlayıcı tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmiş, bu izolasyon ortamının yaratmış olduğu gerilim ve güven bunalımı bireysel ve toplumsal yaşamımızın her alanında kendini hissettirmiştir. Bu olağanüstü zamanlarda toplumun farklı kesimlerine bir nevi rehabilite hizmeti sunan dinin, inanç pratikleri ve duygu boyutunda vaat ettiği tatmin edici çözümlerle sınırlanacak bir liman işlevi gördüğü bilinen bir gerçektir. Bu konuda ana akım dini geleneğe tepki olarak ortaya çıkan ve Yeni Dini Hareketler olarak da adlandırılan oluşumların da Covid-19 salgını sürecinden etkilendikleri bir gerçektir. Bu çalışmada, söz konusu bu dini oluşumların Covid-19 küresel salgını karşısında yaklaşımları, salgının bu hareketlerin dini faaliyetleri üzerindeki etkileri sosyolojik açıdan analiz edilmiştir. Bu çalışmanın konusu olan Yehova Şahitleri, Mormonlar, Yedinci Gün Adventistleri faaliyette buldukları ülke ve yerel bölgelerde toplum sağlığının korunması amacıyla alınan tedbirlere riayet ettikleri görülmektedir. Bu kurallara riayet ederken kendi Kutsal Kitap ve dini doktrinlerine referansta buldukları da gözlenmektedir. Sayentoloji Kilisesi ise her ne kadar geleneksel dinin izlerini bünyesinde taşımasa da salgın ile ilgili alınan tedbirler konusunda diğerleriyle benzer refleksi göstermiştir. Çalışmada tespit edilen bir başka husus da çalışmanın konusu olan bu dini oluşumların tedaviye önem verdikleri, aşı karşı olmadıkları, aşı olmanın bireysel bir tercih olduğunu belirtmeleridir. Hatta insan ve toplum sağlığını göz önünde tutarak üyelerinden aşı olmalarını teşvik ettikleri de görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Aşı, Yeni Dini Hareketler, Dijital Din

A Sociological Examination Of The Methods And Strategies Followed By New Religious Movements Against The Covid-19 Global Epidemic

Abstract

It has been effective in shaping the political-economic religious lives of societies due to the great epidemics experienced in the history of humanity and its causes and consequences, and it continues to be influential. Due to the fact that our globalized world has become a small village thanks to the progress made in technology and science, an undesirable situation such as an epidemic or disaster in any country can naturally affect other countries. In order to overcome this negative process experienced worldwide with the least damage, it may sometimes be necessary to take extraordinary measures on a global scale. The virus, which emerged in Wuhan, China in December 2019 and called as Covid-19, caused fatal cases in many countries in a short time and was accepted as a pandemic by the World Health Organization due to its threat to international public health. This situation, which threatens our social health, has made it necessary to take some restrictive measures around the world, and the tension and confidence crisis created by this isolation environment has made itself felt in all areas of our individual and social life. It is a well-known fact that religion, which provides a kind of rehabilitation service to different segments of the society in these extraordinary times, functions as a safe harbor with its faith practices and satisfactory solutions in the dimension of emotion. It is a fact that the formations, also called New Religious Movements, that emerged as a reaction to modernity and the mainstream religious tradition, were also affected by the Covid-19 epidemic process. In this article, the approaches of these religious formations against the Covid-19 global epidemic and the effects of the epidemic on the religious activities of these movements are analyzed sociologically. It is seen that Jehovah's Witnesses, Mormons and Seventh-day Adventists, who are the subject of this study, comply with the measures taken to protect public health in the countries and local areas where they operate. It is observed that they make reference to their own Holy Book and religious doctrines while complying with these rules. The Scientology Church, on the other hand, has shown a similar reflex with the others regarding the measures taken regarding the epidemic, although it does not carry the traces of traditional religion. Another issue determined in the study is that these religious organizations, which are the subject of the study, state that they attach importance to treatment, that they are not against vaccination, and that getting vaccinated is an individual preference. It is even seen that they encourage their members to be vaccinated by taking into account human and public health.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Vaccine, New Religious Movements, Digital Religion

Structured Abstract

The great epidemics experienced in the history of humanity have been effective in the changes in the political-economic and religious lives of societies due to their causes and consequences, and still continue to be effective. Due to the fact that our globalized world has become a small village thanks to the progress in technology and science, undesirable situations such as epidemics and disasters that occur in any country can naturally affect other countries. In order to overcome this negative process experienced worldwide with the least damage, sometimes extraordinary measures must be taken on a global scale. The virus called

Covid-19, which emerged in Wuhan, China in December 2019 It caused fatal cases in many countries in a short time, and as a result, it was accepted as a pandemic by the World Health Organization because it threatened international public health. This situation, which threatens our social health, has made it necessary to take some restrictive measures around the world, and the tension and confidence crisis created by this isolation environment has made itself felt in all areas of our individual and social life.

Religions, which emerged in the process of understanding and making sense of human life, have always preserved their existence in social life as an indispensable element from the past. In this context, it is known that throughout history, all religions and belief systems in the world, within the framework of their own teachings, provide a kind of rehabilitation service to people who have been in a difficult situation by making convincing explanations in the face of extraordinary situations that deeply affect social life. Likewise, during the Covid-19 global epidemic, the statements made by religions to protect individual and public health were effective in controlling the epidemic.

Religious practices play an important role in the emergence of collective consciousness and the establishment of social integration. There are also some restrictions on religious practices among the measures taken to protect public health within the scope of the fight against the epidemic. In this context, public places of worship were closed, and some face-to-face prayers and ceremonies were banned. Prohibitions brought in these difficult times, when unity and solidarity are needed most, have pushed religions to some pursuits at the point of performing their worship. Especially with the development of technology, it is seen that religions have moved some of their worship and rituals from the social environment to the virtual environment in order to establish the spiritual atmosphere. At this point, not only traditional religions, but also the formations we call new religious movements have been affected by the change and transformation process caused by the Covid-19 global epidemic.

Every social phenomenon has emerged as a result of some experiences in the society in which it emerged. In this context, New Religious Movements emerged as a result of some transformations in the Western world. It was claimed that the intellectual developments that started with the Enlightenment period, especially in the 18th century, could make progress through reason and science, and that dogmatic knowledge would disappear as a result of which all unanswered questions would be answered. II. In the years following World War II, some European and American social scientists claimed that the "secularization" theory would reduce the importance of religion and even lose its influence on society and individual life. These formations, which emerged as a counter-response to all these claims at a time when it was thought that religion would no longer have a place in human life by ending its function in modern society, spread rapidly in a short time and managed to make its impact felt around the world.

The aim of this study is to examine the approaches of New Religious Movements to the Covid-19 global epidemic, their views and thoughts within the scope of combating the epidemic. The problem of the study is the reflections of some of the bans brought during the pandemic process on the religious life of these formations, the effects on the way their worship and rituals are performed, whether they attribute any religious meaning to the emergence of the Covid-19 epidemic, what methods and strategies they follow in the face of the measures taken within the scope of combating the epidemic. Form questions. The numerical abundance of New Religious Movements operating in a wide range around the world has made it necessary to limit this research. In this context, the documentation method was first

applied, and as a result of the literature review, the New religious movements that declared their stance, reaction and solution proposal against the problems caused by the Covid-19 virus were identified as Jehovah's Witnesses, Mormons, Seventh-day Adventists, and Scientology Church. Then, the statement said they have made about the global epidemic of this formation and Covidien-19 and texts were made out of sociological analysis.

Particularly in the so-called post-modern process, some of the New Religious Movements, which gained more visibility throughout the world, created a negative image in the public on the grounds that they were involved in events such as terrorism, corruption and harassment, and they were exposed to negative namings such as cults and sects from a generalist point of view. It is seen that the New Religious Movements identified in this study comply with the measures taken by the local governments in the regions they are in due to the epidemic and help to ensure public order. Within the scope of the restrictive measures introduced, members of these movements are prohibited from gathering together in places where they worship collectively. Thereupon, it has been determined that these formations communicate through the virtual environment and carry out preaching activities, religious meetings and conferences through online communication channels. These formations, which are the subject of the study, do not have negative statements especially about the Covid-19 vaccine. It is seen that they do not put any pressure on whether or not to be vaccinated, and the choice is left to the members in this regard. Another issue determined in this study is that these religious organizations do not make any negative religious burdens about the emergence of the epidemic, but instead act with a precautionary orientation during the pandemic process. In addition, while asking their members to comply with these injunctions, it is important that they refer to the sacred texts that give importance to the health of the society and the individual, in terms of showing that science and religion can be in cooperation and harmony.

Giriş

Aralık 2019'da, Çin'in Wuhan şehrinde hastaların şikayetleri üzerine yapılan incelemelerin neticesinde yeni bir virüs türü tespit edilmiş ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bu salgın "Covid-19" pandemisi olarak adlandırılmıştır. Covid-19'un açılımı Korona için "CO", "virüs" için "VI", "hastalık" için "D" şeklinde tanımlanmıştır. DSÖ başkanı Ghebreyesus, 31 Aralık 2019 tarihinde verdiği demeçte Covid-19 kodlamasının açılımını; özellikle belirli bir bölgeyi, hayvan türlerini veya insan topluluğunu hastalığın çıkış noktası olarak göstermemek için "korona" olarak isimlendirdiklerini belirtmiştir. Salgın kısa bir sürede Çin'den birçok ülkeye yayılarak tüm dünyayı etkisi altına alarak küresel bir krize dönüşmüş ve 30 Ocak 2020 tarihinde DSÖ, Covid-19'u uluslararası halk sağlığını tehdit etmesi sebebiyle pandemi olarak ilan etmiştir (TÜBA, 2020;15).

Tarih boyunca toplumlar sel, kuraklık, açlık gibi birçok doğal afetten etkilendikleri gibi göç, hastalık, terör eylemleri başta olmak üzere insan kaynaklı afetlere de maruz kalmışlardır. Bu afetlerin bazıları sınırlı bölgede yaşayan canlıları etkilerken bazıları da dünya çapında bir krize dönüşerek yıkıcı tahribatlara sebep olabilmektedir (Çapcıoğlu,2020:271). Günümüzde COVID-19 olarak adlandırılan ve pek çok açıdan krize dönüşen bu salgının sebep ve sonuç itibarıyla yarattığı etkinin çok boyutlu olması sadece sosyolojinin değil antropoloji, psikoloji, hukuk, din gibi diğer sosyal bilim disiplinlerin de dikkatini çekmiştir. Çünkü insanın sosyal bir varlık olması ve bedeniyle toplum içinde yer alması, toplumsal sağlık açısından hem yerel hem küresel çapta diğer insanları da etkileyebilmektedir (Kılıç,2020:117). Bu makalenin konusunu oluşturan, Yeni Din Hareketleri de diğer sivil toplum örgütleri ve toplumsal hareketler gibi Covid-19 salgınının sebep ve sonuçları üzerine tepkiler göstermekte, pandemi süreciyle başa çıkmaya yönelik birtakım çözüm önerileri sunmakta ve görüş bildirmektedirler.

Çalışma dokümantasyon taraması yöntemiyle hazırlanıp, konuyla ilgili araştırmalar tespit edilerek incelenmiş, Yehova Şahitleri, Mormonlar, Yedinci Gün Adventistleri, Sayentoloji Kilisesi örnekleriyle de sınırlandırılmıştır.

Yeni Dini Hareketlerin Covid-19 küresel salgını karşısında izlediği yöntem ve stratejilerinin sosyolojik incelemesi konu edilen bu çalışmanın amacı Yeni Dini Hareketlerin Covid-19 küresel salgınına yaklaşımları, salgınla mücadele kapsamında ortaya koydukları görüş ve düşüncelerin incelenmesidir. Çalışmanın problemi ise pandemi sürecinde getirilen bir takım yasakların bu oluşumların dini hayatına olan yansımaları, ibadet ve ritüellerinin icra edilmiş biçimine olan etkileri, Covid-19 salgınının ortaya çıkışına herhangi bir dini anlam yükleyip yüklemedikleri, salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirler karşısında hangi yöntem ve stratejileri takip ettikleri sorularından oluşmaktadır.

Pandemi Sürecinde Din

Toplumsal hayatımızın neredeyse bütün boyutlarında etkili olan Covid-19 salgını dini ve dindarlık boyutunu da etkilemiştir. Salgınla beraber yürürlüğe konan kısıtlamaların etkisi din alanında da kendini hissettirmiştir. İnsanların afetler ve onun sebep olduğu olumsuzluklar karşısında baş edebilmesinin birinci basamağı olayları anlamlandırabilmesidir. Bu noktada din gerek olağanüstü durumlar karşısındaki yaklaşımı gerekse olaylara izah getirmesi ve makul çözüm sunması sebebiyle güçlü bir meşrulaştırma aracıdır. Hangi dine mensup olursa olsun pandemi sürecinde üzerinde durulması gereken en önemli husus inananların bu salgını nasıl

anlamlandırdığı ve yorumladığıdır. Covid-19 salgını toplumsal yapının bütün boyutlarının yanında dini ve dindarlığı da etkilemiştir. Salgınla birlikte mesafeli ve uzaktan iletişim şekilleri, sokağa çıkma kısıtlaması uygulamaları din alanında da önemli sonuçlara neden olduğu bilinmektedir. İbadethanelerde vaka sayısının yüksek olmasına bağlı olarak, toplu ibadet ve cemaatle namazın geçici süreyle yasaklanmış olması bireylerin yaşadıkları tecrübeler arasında önemli bir yer tutmaktadır (Okumuş, 2020a:89-94).

Sosyal bir varlık olan insan, bireysel ve toplumsal yaşamında başından geçen olayların nedenlerini açıklama hissi duyar. Zira insan fitratı gereği tecrübe ettiği acı ve güzel olayları kendi içinde anlamlı kılarak ruhsal olarak rahatlamak ister. Bu noktada her din karakteri gereği inananlara kendi inançları doğrultusunda dış dünyada yaşanan hadiseler izah getirerek onun toplumsal çevreye olan uyumunu sağlamasına yardımcı olmaktadır (Yapıcı,2020; Atay, 2014:91-110; Atay, 2019:52-73). Dinin bireysel boyutta olduğu kadar toplumsal boyutta da yaşanan olağanüstü durumları meşrulaştırıcı işlevi bulunmaktadır. Berger'e (2015) göre yaşanan olaylar toplumdaki yerleşik düzen açısından açıklanmalıdır. O, yaşanan acıları ve kötülükleri teodise probleminin bir parçası olarak görmüştür. Yaşanmış bu olumsuzlukların ilahi adalet kavramı üzerinden açıklanması toplumsal sistem ile evrenin genel düzeni arasındaki boşluğun doldurulmasına böylece toplumsal bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Dinin toplumsal hayatın bütün alanlarında meydana gelen olaylarla ilgili bir yaklaşıma sahiptir. Dindarlar da etraflarında olup bitenleri dinin bu yönünü devreye sokarak anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırlar (Atay, 2014:147-163). Yani dindar, afetleri, musibet ve belaları dini inanış, tutumlarıyla değerlendirirler. Hatta böyle durumlarda dindarın dini duygu ve düşüncelerinin en üst düzeye ulaştığı da söylenebilir (Okumuş, 2020a: 92).

Pandemi Sürecinin Dinin Pratik (İbadet) Boyutuna Olan Etkisi

Kutsalın tecrübesi şeklinde ifade edilen dini tecrübe bireysel ve toplumsal yaşamda farklı formlarda ifade edilmektedir. Bu ifade şekilleri belli kriterleri göre tasnif edilmiş ve farklı tipolojiler geliştirilmiştir. Bunların içinde Glock ve Stark'ın geliştirmiş oldukları tipolojide dini yaşayış beş boyutta gözlemlenebilir. Bunlar: inanç, dini pratikler, tecrübe, bilgi ve etkileme boyutudur. Her dinin kutsalla olan bir irtibatı vardır. Ancak herhangi bir din sadece düşünceler ve inançlar manzumesinden ibaret değildir. Aksine ister politeist ister monotesit olsun her din aynı zamanda dıştan gözlemlenebilir veyahut içten gelen bir yöneliş şeklinde de tezahür edebilir ki

buna davranış adı verilmektedir (Atay, 2014:152-204). Bir dinin inanç ve amel (ibadet) yönü madalyonun iki yüzü gibidir. Kaynağını dinden alan her fiil ve davranış onun pratik yönünü yansıtmaktadır (Günay,2014:237-245). Bununla birlikte dinin inanç boyutunu ilgilendiren itikadi konular bazen grup ve bireyler arasında bölünmeye neden olabilirken ibadetlerin grup veya cemaati oluşturan bireyler üzerinde ortak bir inanca sahip oldukları bilincini uyandırdığı bilinen bir gerçektir. Bu yönüyle dinin pratik (ibadet) yönünün birey ve toplumu birleştirici yönü daha çok ön plana çıkmaktadır (Akyüz ve Çapcıoğlu,2015:49-56). İlkel dinler dahil tüm dini gruplar belirli dini törenler sayesinde kendi aralarında toplumsal dayanışma tesis etmektedir. Sadece bireylerin yaşamında önemli günler olan doğum, ölüm, evlilik gibi önemli olaylar değil, toplumsal yaşamı ilgilendiren savaş ilanı, hasadın başlangıcı ve sonu gibi önemli olaylar da kutsal zaman dilimleri olarak kabul edildiği için daima dini törenler eşliğinde icra edilir. Bu törenlere kaynaklık eden düşünceler zamanla zihinlerdeki eski canlılığını muhafaza edemese de dini törenler geleneklere uygun biçimde sürdürülmeye devam etmektedir (Freyer 1964: 36-37).

Covid-19 küresel salgını dinin pratik boyutunu da etkilemiştir. Dini toplulukların biraraya gelerek kutladıkları mevsimsel ritüeller ve geçiş ayinleri gibi özel günler güvenlik ve sağlık nedenleri gerekçe gösterilerek belirsiz bir tarihe ertelendiği ya da sosyal mesafe kurallarına riayet etmek şartıyla tekrardan tasarlandığı görülmektedir. Yüz yüze ve cemaat şeklinde yapılan ibadetlerin yasaklanması bireysel dindarlığın kalıcı hale gelip gelmeyeceği sorusunu da beraberinde getirmiştir. Bütün bunlardan hareketle birçok insan ve dini liderin bu durum karşısında alternatif çözüm yolları aradığı görülmektedir (<https://www.arts.ubc.ca/news/religion-in-the-age-of-covid-19/>). Teknoloji dünyasında yaşanan gelişmeler toplumsal hayat şartlarında birtakım değişimleri de beraberinde getirerek bu yeni sosyal ilişki türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan birisi olan dijital ortamlar gerek geleneksel dinler için gerekse YDH'ler için kendilerini ifade edebilecekleri platformlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Covid-19 Salgınında Dini Pratiklerin Sanal Ortamdaki Tezahürü

Covid-19 virüsünün küresel boyutta yaygınlaşması dinlerin ayin ve törenlerinin icra ediliş biçiminde değişikliklere sebep olmuştur. Başta cami, sinagog, kilise olmak üzere kutsal mekanlarda toplu yürütülen ayin ve törenlere ara verilmek zorunda kalınmış, söz konusu ibadetlerin yerine hijyen ve sosyal mesafe açısından daha güvenilir olan ev, oda gibi yerlerde bireysel olarak ifa edilmiştir

(Yamaç,2020:561-562). Dini ritüeller gerek kutsala bakan yönüyle gerekse toplumsal yaşamda diğer müntesiplerle arasında toplumsal bir ilişki yaratması ve sebebiyle önemli bir sosyalleşme aracı olarak kabul edilmektedir (Çapcıoğlu,2008:21-24). Bununla birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler iletişimin sanal ortama taşınmasına, internet ortamını da sosyalleşme sürecinin yeni adresi haline getirmiştir. Günümüz dünyasında bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeye paralel olarak ihtiyaç duyulan her türlü bilgi ve belgeye hızlıca ulaşmak artık bir tık uzağımızdadır (Turan ve Uzun, 2018:228). İletişim teknolojileri içerisinde internet en etkili ve verimli sosyal alanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler internet sayesinde artık her şeyden haberdar olabilmekte ve birbirleriyle kolayca rahatça iletişim kurabilmektedir (Ünal,2016:308-310). Dijital din çevrimiçi ve çevrimdışı alanları bir araya getirerek teknolojik ve kültürel alan yaratmayı başarmış bir kavramdır (Campell,2012:4-5). İnsanların internet üzerinden iletişime geçmeleri sanal sosyalleşme denilen bir sürecin başlamasına öncülük etmiştir (Okumuş,2018:266-267). Bugün artık birçok insan zaman ve mekan farkı gözetmeksizin internet üzerinden farklı platformlar aracılığıyla bu sürece dahil olabilmektedir. Örneğin fısıh seder bayramını kutlayan bir kısım Yahudi aile Zoom gibi iletişim programları üzerinden akrabaları ve arkadaşlarını bu sürece dahil edebilmiş ve diğer ailelerin bu bayramını ayrı ayrı kutlayabilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, evlilik törenleri için çevrimiçi bir platform başlatmıştır. Bazı sinagoglarda artık bar-mitzva¹ törenlerini sanal ortamdan yürüttüğü görülmektedir. Virüs son derece bulaşıcı olduğu için hastanede yatan hastalarla temas kurulmaması için izolasyon ortamında tutulmaktadır. Yakınlarından uzak bir şekilde ölümü bekleyen bu hastalar moral ve desteğe en çok ihtiyaç duydukları bu zaman diliminde ona bu manevi desteği sağlayabilecek uzman din adamlarından ayrı yalnız başlarına ölmektedir. Bazı hastanelerde Katolik rahipler, Facetime ve diğer uygulamalar üzerinden Last Rites'² (Son Ayınlar) törenini yönettiği görülmektedir. Din ve kültür çalışmalarıyla bilinen antropolog Sabina Magliocco'ya göre Pandemi gibi küresel felaketlerde en çok ihtiyaç duyulan toplumsal birlikteliğin manevi atmosferinden teknolojiyle arası iyi olmayanlar istifade edememektedir. Ona göre

¹ Bar/Bat Mitzva: Yahudilik'te erkek ve kız çocuklarının reşit olma yani dini sorumluluk alma zamanını geldiğini gösteren törendir. Erkekler için yapılan törenlere (Bar Mitzva), kız çocuklar için yapılanlara da (Bat Mitzva) ismi verilir (Gündüz,2017:73)

² Last Rites (Son Ayınlar): Hristiyanlıkta ölmek üzere olan birisine bu dünyayı terk etmeden önce günahlarını itiraf etmesi böylece öbür dünyaya temiz olarak gitmesi için papaz eşliğinde yapılan dini ayinlerdir (Küçük ve Tümer,1993: 269; <https://www.learnreligions.com/what-are-last-rites-542850>) (erişim tarihi:21/10/2021).

Covid-19 salgınının din ve dindarlık üzerindeki etkileri pandeminin ne kadar süreceğine ve toplumunun buna vereceği tepkiye bağlıdır. Dinlerin ayin ve ritüellerini sanal mecraya taşımasının dinin bireyselleşmesine yol açabileceğini, bunun yanında dijital ortamın dinlerin yeni üyeler kazanmaları için bir fırsat olabileceğini belirten Magliocco'ya göre ileride belki de sanal ortamda küresel üyelerin oluşturduğu camiler, kiliseler, tapınaklar da görülebilecektir. Ayrıca Pandemi sürecinin bireyler ve toplumlar üzerinde yarattığı belirsizlik ve anlam arayışı apokaliptik mezheplere ilgi duyulmasına sebebiyet verebilmektedir (<https://www.arts.ubc.ca/news/religion-in-the-age-of-covid-19/>).

Daha önce de belirtildiği gibi Covid-19 kısıtlamaları geleneksel dinlerde olduğu kadar Yeni Dini Hareketleri de etkilemiştir. Pandemi öncesi süreçte de YDH'lerin birçoğunun internet ortamını aktif kullandığı bilinmektedir (Turan ve Uzun,2018:230-231). Cowan (2007)'a göre internet üzerinden gerçekleştirilen dini faaliyetler iki şekilde tarif edilmektedir Bunlar: “dinin çevrimiçi hali (religion online)” ve “çevrimiçi din (online religion)’dir”. Dinin çevrimiçi boyutunda internetin görevi yerel cemaatlerden büyük dini oluşumlara kadar bütün dini oluşumlar hakkında kullanıcılara bilgi sunmak, bu oluşumların kendi mevcut üyeleriyle bir şekilde iletişim kurmasında aracılık etmektir. Çevrim içi din boyutunda ise internet, sanal ortam üzerinden üyelerin ibadetler, törenler, ritüeller vb. hakkında konuşmaları, fikir paylaşımı yapmaları amacıyla bir buluşma/toplanma yeri olarak kullanılmaktadır.

Covid-19 Küresel Salgınının Yeni Dini Hareketler Üzerindeki Etkisi

Yeni dini hareketler, genellikle XX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan dini yapılanmaları ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Modern toplumda dinin işlevini bitirerek artık insan hayatında yerinin olmayacağını düşünüldüğü bir dönemde bütün bu iddialara adeta bir karşı cevap olarak ortaya çıkan bu oluşumlar, kısa sürede hızla yayılarak dünya çapında etkisini hissettirmeyi başarmıştır. Moderniteye tepki sonucu ortaya çıkan bu hareketler post-modernitenin onlara sağladığı imkanlardan faydalanarak dünya genelinde yaygınlaşma imkanı bulmuştur. Yeni Din Hareketlerin sayısal olarak çokluğu bu araştırmanın sınırlandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede yapılan literatür taraması sonunda Covid-19 virüsü kaynaklı oluşan sorunlar karşısındaki duruş, tepki ve çözüm önerileri beyan eden YDH'ler Yehova Şahitleri, Mormonlar, Yedinci Gün Adventisleri, Sayentoloji Kilisesi olarak tespit edilmiş ve hareketlerin Covid-19 küresel salgını hakkında yapmış oldukları farklı yayın ve yazıları değerlendirilmiştir.

Yehova Şahitleri

Yehova Şahitleri, 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkan adventist kökenli dini bir gruptur. Hristiyan ve Yahudi inancının eklettik unsurlarını bünyesinde barındıran bu hareketin kurucusu Charles Taze Russell (1852-1916)'dır. Mesih İsa'nın dönüşü konusunda ileri sürülen tarihlerin tutmaması teşkilat içerisinde bölünmelere, üyeler arasında hayal kırıklığına sebebiyet vermiştir. Russell'in ölümüyle yerine geçen Joseph Rutherford (1869-1942) zamanında bunların üstesinden gelinmiş, zamanla sağlam bir teşkilat yapısına kavuşmuştur. Yehova Şahitleri'nin teşkilat yapılanmasında hiyerarşik bir düzen hakimdir. Şahitler, buradan gelen emirleri Tanrı'nın emri olarak algılamaktadır. Otorite ve Hristiyanlıktaki ruhban anlayışına muhalefet etmeleriyle bilinen teşkilat, herhangi bir konuda karar alırken daha çok “meşveretin” görüşleriyle hareket etmekte ve faaliyetlerini gelen emirler çerçevesinde yürütmektedirler. Yehova Şahitlerinin teşkilat yapısı ve inanç sistemindeki temel özelliklerin Hristiyanlığın geleneksel öğretilerinden farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu farklılıklardan bazıları şunlardır: Yehova Şahitleri yeryüzünde Tanrı'nın hakim olacağı bir teokratik devlet modelini savunduğu için hiçbir devletin otoritesini kabul etmemektedirler. İsa Mesih'in çarmıha değil de bir direğe bağlı şekilde öldüğüne inanırlar. Üyelerin kan alıp vermesi yasaktır. Geleneksel Hristiyanlıktaki sakramentlerden sadece vaftiz ve komünyon (şarap-ekmek) ayinini kabul ederler. Vaftiz uygulaması çocuklara değil, yetişkinlere suya tamamen daldırılarak yapılır. Öldükten sonra tüm insanların toprak olarak kalacağına, sadece şahitlerin yaşamaya devam edeceğine inanırlar. Tanrı Yehova'ya ibadet ederken hiçbir ikonu kullanmazlar Teşkilat, üyelerinden mensubu oldukları milletlerin kurucu değerlerine ve kişilerine göstereceği en ufak olumlu hissiyatı putpereslik ve isyan olarak görmektedir. Her türlü beşeri sistemi reddeden Yehova Şahitleri, karizmatik liderlik anlayışını da kabul etmemektedir (Yasdıman,2020:606-610; Bilgin,2021:228-229).

Yehova Şahitlerinin Covid-19 pandemi sürecinde aşı karşıtı olmadıkları hijyen, sosyal mesafe kurallarına riayet ettikleri görülmektedir. Teşkilatın resmi web sitesinden (<https://www.jw.org/tr/>) yapılan açıklamaya göre Şahitlerin aşı karşıtı olmadığı, aşı olmanın bireysel bir tercih olduğunun altı çizilmiştir. Hatta bu konuda şahitlerden sağlıklı ve uzun ömürlü olmak için tedavi olmaları teşvik edilmiştir. Şahitlerinin yerel halk sağlığı uzmanlarıyla işbirliği içinde çalıştığı bu çerçevede Covid-19 salgınının başlangıcından itibaren hijyen kurallarına riayet etmeleri ve sosyal mesafe kurallarına uymaları konusunda internet üzerinden tavsiyelerde

bulunulduğu anlaşılmaktadır (<https://www.jw.org/en/jehovahs-witnesses/faq/jw-vaccines-immunization>). Yine Yehova Şahitleri Covid-19 pandemi sürecinde yaşanan yorgunluk ve stres ile başa çıkmanın yollarına dair bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu konuda Kutsal Kitap’da yer alan metinler ışığında “fiziksel olarak uzak sosyal olarak yakın kalınması” konusunda şahitlerden telefon, internet, mail yoluyla birbirlerini aramaları tavsiye edilmektedir. Bu konuda şahitlerden bazıları yaşadıkları deneyimleri internet ortamında paylaşmaktadırlar (<https://www.jw.org/tr/kutsal-kitabin-ogrettikleri/huzur-mutluluk/fiziksel-ve-zihinsel-saglik/pandemi-yorgunlugu/>).

Yehova Şahitleri dünya merkezi bürosunun Covid-19 salgını sürecini dikkatle izlediği, salgının yoğun hissedildiği bölgelerde bazı düzenlemelerin yapıldığı, bu çerçevede bazı büroların kapatıldığı, yasaklardan ötürü çevre ibadetlerinin iptal edildiği gibi konular uygulamalara örnek verilebilir. Teşkilat tarafından şahitlerden bu süreçte manevi çöküntü yaşamamaları için birbirlerini teşvik etmeleri istenmiştir. Bu konuda üyelerinden paniğe kapılmamaları, ikamet ettikleri devletlerde toplum sağlığı ile ilgili yürürlüğe koyulan kurallara uymaları, hijyen kurallarına dikkat etmeleri başkalarına sevgiyle yaklaşmaları, ve buldukları bölgedeki cemaatin faaliyetleri ile ilgili geçici düzenlemelerine uymaları istenmiştir (<https://www.jw.org/tr/haberler/jw/bolgelere-gore/dunyadan-haberler/jw-koronavirus-gelismeler-ve-onlemler/>).

Mormonlar (Mesih İsa’nın Ahir Zaman Kilisesi)

Mormonlar, ABD’nin New York eyaletinde ortaya çıkmış Mesih kökenli bir harekettir. Hareketin kurucusu ve ilk peygamberi Amerikalı Joseph Smith (1805-1844)’dir. 18. ve 19. yüzyılda Amerika’da ortaya çıkan dini uyanış hareketlerinde sırasında hakim olan adventist³ ve Milinerist anlayış Mormonlar’ın tarih sahnesine çıkmasında etkili olmuştur. Yeryüzünde bir Tanrı Krallığı’nın kurulması gerekliliğini benimseyen Puritanlar’ın⁴ dini anlayışını takip eden Mormonlar, dinin gerçek ve saf halinin tekrardan hayat bulması gerektiğine inanmaktadır. Bu

³ Adventizm: Mesih İsa’nın fiziksel olarak ete kemiğe bürünmüş bir şekilde yakın bir zamanda Dünya’ya ikinci kez geleceğine inanan ve Protestanlar tarafından başlatılan bir dini harekettir.(Bilgin,2021:226). Bu anlayışa göre Mesih İsa’nın gelişyle yeryüzünde kötülük ve inançsızlığı yok edilip huzur ve barış ortamının tesis edilecektir (Kirman,2011:16).

⁴ Puritanlar: Latince kökenli bir kelime olup temiz, temizleme anlamına gelmektedir. Hıristiyanlık’ta 16. Yüzyılda aşırı İngiliz Protestanların oluşturduğu dinsel hareketin adıdır. Bu hareket dinin özüne dönülmesi, ayrıca kilisenin kaynağını kutsal metinden almayan haç,org, din kıyafet vb. şeylerden arındırılması gerektiğini savunmaktadır (Gündüz,2017:406;Kirman,2011:260).

bağlamda İsa Mesih Kilisesi'nin ihya edilmesi ve eski halinin yeryüzünde tekrarda hayat bulması gerektiği fikrinden yola çıkarak kendi inanç ve öğretilerini dünyanın dört bir yanına yaymak için misyonerlik çalışmalarına önem vermişlerdir. Mormonlar Kilise'nin geleneksel Hristiyanlıktan farklı inanç ve uygulamaları toplumun tepkisini çekmiş, buna bir de Siyon oluşturma girişimleri de eklenince Mormonlara yönelik şiddet eylemleri başlamıştır. Bölge halkının artan tepkileri karşısında Mormonlar, kendi inançları özgürce yaşayabilecekleri yeni bölgelere göç etmeye zorunda kalmıştır. New York'ta başlayan göç macerası ülkenin batı bölgelerindeki yeni açılan yerleşim yerlerine doğru devam etmiş, en sonunda Utah eyaletinin Salt Lake City bölgesinde sonlanmıştır. Mormonlar, geleneksel Hristiyanlık'tan farklı olarak Tanrı'dan vahiy alma sürecinin devam ettiğine ve gelen vahiylerin tüm inanç mensuplarını bağladığına inanmaktadır (Katar,2017:147-158; Yaman,2008:155-157).

Tüm dünyada olduğu gibi küresel Covid-19 salgını Mormonların da dini faaliyetlerini etkilemiştir. Koronavirüs salgını sebebiyle Mormon Kilisesi, dünya çapındaki tüm faaliyetlerin askıya aldığını duyurdu. Kilise'nin, 1957'deki büyük grip salgınından bu yana ilk kez böyle bir yasak kararı aldığı görülmektedir (<https://tr.sputniknews.com/20200313/63-yil-sonra-bir-ilk-mormonlar-koronavirus-endisesi-nedeniyle-tum-dini-faaliyetleri-durdurdu-1041588043.html>). Mormonlar devam eden peygamberlik anlayışı sayesinde değişen toplumsal şartlara kolayca adapte olabilmektedir. Zira güncel sorunlar karşısında Tanrı'dan gelen vahiyler de şartlara göre güncellenmektedir. İctihat kapısının bu şekilde açık bırakılması hareketin kendini yenilemesine, canlılığını devam ettirmesine yardımcı olmaktadır. (Yaman,2008:II; Katar,2017:157). Bu bağlamda Kilise yönetiminin Covid-19 küresel salgını karşısında hükümet yetkililerinin ve sağlık uzmanlarının açıklamalarını dikkatle takip ettiklerini, pandemi sürecinde kesintiye uğrayan çalışma düzenlerini bu doğrultuda planladıkları belirtilmiştir (<https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/coronavirus-update>).

Kilisenin başkanı ve son peygamber olarak kabul edilen Russell M. Nelson 6 Mayıs 2020'de yaptığı açıklamada üyelerinin güvenliğinin ve sağlığının kendileri için daha önemli olduğu, kendilerini güvende tutmaya çalıştıkları için hükümet ve sağlık çalışanlarına minnettar olduklarını belirtti. Başkan Nelson, kutsal tapınaklarda yapılan törenlerin kendileri için önemli olduğunu, normalleşme sürecine girilmesiyle beraber yetkililerden gelecek açıklamalar doğrultusunda kademeli olarak kilisenin faaliyet ve toplantılara başlayacağını da müjdesini vermiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=37LAWbtGo8M>;<https://newsroom.churchofjesu>

[schrhist.org/article/president-nelson-addresses-efforts-for-reintegration-of-church-worship-and-activities](https://www.churchofjesuschrist.org/article/president-nelson-addresses-efforts-for-reintegration-of-church-worship-and-activities)). Kilise, COVID-19 sırasında etkinliklerini Güvenli Bir Şekilde sürdürmek için Yönergeler yayınlamıştır. Bu doğrultuda Kasım 2020'den itibaren Stake konferanslarının, yerel koşulların izin verdiği ölçüde haftalık ibadetlerin devam edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca güvenlik kurallarına riayet etmek şartıyla yetişkin, gençlik başkanlığı ve konsey toplantılarının yerel koşulların izin verdiği ölçüde sanal ortamda veya yüzyüze katılımla gerçekleştirilebileceğine yine haftalık toplantıların ve hizmet programlarının benzer şekilde yerine getirilebileceği belirtilmiştir. Sitede ayrıca üyelerin motivasyonlarını yüksek tutmaları ve diğer üyelerle iletişimlerini devam ettirmesi hususunda Kutsal Kitap'ta yer alan ayetlerden bazılarında yer verilmiştir (<https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/coronavirus-update>). Buna ek olarak Kilisenin resmi internet sitesinde özel önleyici tedbirler başlığı altında üyelerin sağlığı ve uymaları gereken hijyen kuralları hakkında birtakım yararlı bilgiler bulunmaktadır (<https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/coronavirus-update>).

The Daily Universe dergisinin Ekim 2021'de yayınlanan "The Church Innovates During the Pandemic" adlı makalesinde 2019 yılında baş gösteren Covid-19 salgınının Mesih İsa'nın Ahir Zaman Kilise'nin faaliyetlerini de etkilediğinden, kilisenin yürüttüğü organizasyonların bu sebeple iptal edildiğinden bahsedilmiştir. 1,5 boyunca süren bu zorlu süreçte kilise mensuplarının teknolojinin imkanlarından faydalandıklarını, misyonerlik çalışmalarını, evlilik törenlerini ve toplantı faaliyetlerini çevrimiçi olarak sanal ortamdan üzerinden yürüttükleri belirtilmektedir (<https://universe.byu.edu/2021/10/11/the-church-innovates-during-a-pandemic/>). Kilisenin Birinci Başkanlığı, 12 Ağustos 2021 tarihinde yayınladığı mesajda üyelerinden halka açık alanda maske takmalarını istemiş, hastalığın kontrol altına alınabilmesi için aşı olmaları yönünde tavsiyede bulunmuştur (<https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/first-presidency-message-covid-19-august-2021>). Public Religion Research Institute ve Interfaith Youth Core tarafından yapılan ve Mormonların da içinde yer aldığı yeni bir araştırmaya göre, her 10 Amerikalı'dan 4'ü Covid-19 aşını olmanın dini açıdan komşu hakkına saygı göstermek anlamına geleceğine dair anlayışa katılmıyor. Araştırmaya katılan, Yahudiler'in % 69'u, Mormonlar'ın % 66'ı ve Hristiyan olmayan dini gruplar % 64'ü, bu düşünceye katılıyor. Toplamda, Amerikalıların yüzde 53'ü bu düşünceyi desteklerken, yüzde 44'ü katılmadığını belirtmiştir.

(<https://haber.sat7turk.com/covid-19-asisi-olmak-komsunu-sevmenin-bir-ornegi-olarak-goruluyor/>).

Yedinci Gün Adventistleri

19. Yüzyılın ikinci yarısında Amerika'da ortaya çıkan adventizm, protestan kökenli dini bir harekettir. Advent kelimesi Mesih İsa'nın ete kemiğe bürünmüş bir biçimde Tanrı'nın krallığını kurmak için Dünya'ya yakın bir zamanda geleceğine dair inancı ifade eden bir kavramdır (Bilgin,2021:226). Adventism ise teoloji anlayışlarını bu görüş üzerine bina eden dini akıma verilen addır. 19. yüzyıl Amerika'sında bu akımın önemli temsilcilerinden birisi William Miller'di. Miller'in Mesih İsa'nın geliş tarihine dair ortaya attığı kehanetler tutmayınca advent taraftarları arasındaki itibari zedelendi. Yaşanan bu hayal kırıklığı neticesinde advent grupları arasında bu sefer de yeni vaatlerde bulunan gruplar ortaya çıkmıştır (Köse,2011:49). Miller'in takipçilerinden birisi olan Hiram Edson gördüğü vizyonda ona Miller'in verdiği tarihlerde bir hata olmadığı, Mesih İsa'nın ikinci kez gelişinden muradın ikinci dönemin başlangıcı olduğu bildirilmişti. Bu aşamada Mesih İsa yeni bir görev üstlenerek ahirette ölenlerin hangilerinin Tanrı'nın Krallığını hak edip etmediği konusunda Tanrı'ya yardımcı olmaya başlamıştı. Edson'un gördüğü bu vizyon Miller'in diğer takipçisi olan Ellen Harmon (James White adlı advetist bir papazla evlendikten sonra White soy ismini alır)'da onaylamıştır. Bayan White, Hiram Edson gibi birtakım vizyonlar görür (Chryssides,2001:47). Bayan White kendisinin Tanrı tarafından görevlendirilmiş bir peygamber olduğunu, Miller'in Mesih İsa'nın yeryüzüne tekrardan gelişle ilgili söylediklerinin aslında doğru olduğunu; ancak bir hesaplama hatası yaptığını ileri sürerek taraftar toplamaya çalışmıştır. 1863 yılında 3500 taraftarıyla beraber "Yedin Gün Adventist Kilisesi"ni kurmuştur (Özkan,2020:604-607).

Kilise yedinci gün ismini cumartesi şabat yani dinlenme günü olarak kabul ettiği için almıştır. Onlar Hristiyanların kutsal gününün Pazar değil Cumartesi olması gerektiğini savunmaktadır. Adventist ismini de Mesih İsa'nın yeryüzüne ikinci kez gelişini savunan Advent dini anlayışını içinden çıktığı için almıştır (Chryssides,2001:46; Köse,2011:49-50; Bilgin,2021:226). Misyonerlik faaliyetlerine önem veren Yedinci gün adventistleri İncil'in hiç hata içermediğini, Mesih İsa'nın yakın bir zamanda tekrardan Dünya'ya geleceğine onun gelişle beraber kurtuluşa eren ruhların tekrardan dirilerek ebedi yaşama ulaşacağına inanmaktadır (Chryssides,2001:47).

Yedinci Gün Adventist Kilisesi sağlık konusunda Mesih İsa'yı örnek almaktadır. Mesih İsa'ya sunulan iyileştirme hizmetini Tanrı'nın halkının sağlıklı

olması arzusunun bir göstergesi olarak görmektedirler (Matta 9:35; Luka 14:12-14; 3 Yuhanna 2). Mesih İsa uğradığı yerlerde sadece insanları iyileştirmekle kalmamış, aynı zamanda öğrencilerinden de aynı hizmeti herhangi bir beklenti içine girmeden sunmalarını tavsiye etmiştir (Matta 10:7,8). Yedinci Gün Adventisleri, bedeninin Kutsal Ruh'un mabedi olduğuna (1. Korintliler 3:16,17) inanmaktadırlar. Bedenimizin kendi nefsanî arzularımızı tatmin etmek için değil de Tanrı'yı yüceltmek için tasarlandığına (1. Korintliler 10:31) inandıkları için vücut sağlığına önem vermektedirler. Kilisenin resmi internet sitesinden yapılan açıklamaya göre COVID-19 küresel salgını dünya genelinde 220 milyondan fazla kişiyi etkilemiş, sebep olduğu tahribat sadece sağlık boyutunda değil ekonomik ve politik alanda da kendini hissettirmiştir. Yedinci Gün Adventist Kilisesi'nin sağlık ve esenliğe büyük önem vermesi İncil'de yer alan vahiylerle, Kilise'nin kurucu ortağı olan E.G. White'in ilham verici yazılarına ve bilimsel literatürün ortaya koyduğu açıklamalara dayanmaktadır. Kilise aşı olmanın dinen bir sakıncasının bulunmadığını belirtmekte ve taraftarlarına aşı olmaları yönünde çağrıda bulunmaktadır. Açıklamanın devamında aşı olmanın bireysel bir tercih olduğunu buna da saygı gösterdikleri belirtilmektedir. Bununla birlikte kilisenin aşı olunmaması yönünde herhangi bir doktrinsel öğretisinin olmadığı belirtilmekte bu yüzden de bir aşı karşıtı gibi gösterilmemesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Açıklamada ayrıca COVID-19'u salgınının kontrol altına alınması ve verebileceği zararın en aza indirilmesine yönelik üç önemli yaklaşım olduğunu belirtilmektedir. Bunlar:

1) Halk sağlığı yönelik alınan tedbirlerden olan maske-mesafe ve temizlik kurallarına riayet edilmesi.

ii) Bireysel bağışıklığı güçlü tutulması

iii) Hastalığın belirtilerine karşı tıbbi destek alınmasıdır (<https://health.adventistchurch.com/covid-19/>).

Kilise ayrıca Covid-19 küresel salgını çerçevesinde bir eylem planı hazırlamıştır. Bu çerçevede kiliseler kapatılarak faaliyetleri sanal ortamda devam ettirilmesi, aynı şekilde Sabbath okulunda verilen eğitimlerin yüz yüze yerine çevrimiçi (online) olması kararlaştırılmıştır (<https://communitynj.adventistchurch.org/ministries/mission/health>).

Sayentoloji Kilisesi

Sayentoloji kilisesi 1950'de Amerika'da Ron Hubbard tarafından kurulmuştur. İnsan potansiyelini geliştirmeye vurgu yapan bu hareket, geleneksel dini anlayışın izlerini bünyesinde barındırmamaktadır. Hubbard, Freud'un

psikonalik teorileri ve doğunun mistik felsefesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Buradan edindiği bilgileri nükleer fizik alanındaki bilgilerini harmanlayarak insan aklının nasıl çalıştığına dair bazı teoriler geliştirmiştir (Bilgin,2021:236). 1950’de kurduğu terapi merkezinde dianetik tekniği uygulamıştır. Merkezin adı 1954’de sonra sayentoloji kilisesi adını almıştır. “Teknolojik din” olarak da adlandırılan bu hareket kendi öğretilerinin bireylerin güven duygularını, zeka ve kabiliyetlerini geliştirdiğini, gerçek hayatta karşılarına çıkan sorunlar karşısında baş edebilme becerisini kazandırdığını iddia etmektedir (Chryssides, 2004:385). Bu doğrultuda müntesiplerinin bir takım zihinsel egzersizler uyguladıkları görülmektedir. Bu egzersizlerin insanları “clear” adını verdikleri bir “aydınlanma’ya” ulaştırdığına ve onları bağımlılığın da dahil olduğu psikosomatik rahatsızlıklardan kurtardığına inanılmaktadır (Hunt, 2003:194; Bainbridge,1993:284). Sayentoloji Kilisesi, kendi bünyesinde Ron Hubbard tarafından geliştirilen “Narconon” isimli rehabilitasyon programını uygulamaktadır. Bu programın amacı bağımlılıkla mücadele konusunda başarısız olan bireylere yardım etmektir. Söz konusu bu programı tamamlayan kişilerin çoğunluğunun uyuşturucu bağımlılığından kurtulduğu ve ailelerine ve içinde buldukları topluma kimsenin yardımını olmadan döndükleri savunulmaktadır (<https://www.narconon.org/tr/about-narconon/program-components.html>).

Sayentoloji Kilisesi Covid-19 küresel salgını boyunca virüsün daha fazla yayılmaması için çok sıkı tedbirler almıştır. *Los Angeleno* dergisi muhabiri Tony Pierce Kilise'nin halkla ilişkiler bölümünde görevli olan Bari Berger ile bu konuda bir röportaj yapmıştır. Röportajda Los Angeles bölgesindeki kilisenin bulunduğu sunset hub bölgesinde hiç vaka sayısı ile karşılaşmadığı bu konuda kilisein hangi yöntemleri uyguladığına dair birtakım sorular sormuştur. Pierce, kilise cemaatinin, personellerinin sağlığının öncelikli olduğunu bu çerçevede kilise ve çevresindeki yaşam alanları günde birkaç dezenfekte ettiklerini söyledi. Bunun yanında çalışanları ve üyeleri için bu salgından nasıl korunacağı ve başkalarını bu salgından nasıl koruyacaklarına dair birtakım bilgiler içeren kitapçıklar hazırladıklarını belirtti. Yirmi farklı dile çevrilen ve sanal ortandan herkesin kullanımına açılan bu kitapçıkların yanında bakteri ve virüsün nasıl yayıldığına dair görsel videolar kilisenin resmi web sitesinden indirilebileceği belirtildi. Kilise'nin pandemi sürecinde üyeleriyle olan iletişimini sosyal medya, web seminerleri ve diğer çevrimiçi etkinlikler ve konferanslar aracılığıyla devam ettirdiğini belirtti (<https://www.scientologynews.org/press-releases/swift-preventive-measures-by-the-church-of-scientology-help-staff-parishioners.html>). Sayentoloji kilisesi, gönüllü

üyeleri vasıtasıyla bu ve benzeri çalışmaları sadece Amerika’da değil kendi kiliselerinin bulunduğu birçok ülkede sürdürmektedir.

Sonuç

Toplumsal bir varlık olması sebebiyle insan, toplum ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bu sebeple insanın içinde olduğu her türlü toplumsal değişim ve dönüşümün daha iyi analiz edebilmesi toplumsal süreçlerde yaşanan olayların sebep ve sonuçları itibarıyla iyi irdelenmesine bağlıdır. Covid-19 küresel salgınıyla başlayan karantina süreci toplumsal yaşamın her alanında kendini hissettirmiştir. Yeni Dini Hareketler dediğimiz dini oluşumlar da gerek dini gerekse sosyal anlamda süreçten etkilenmiş, bu bağlamda salgınla mücadele adına bir takım yöntem ve stratejiler geliştirmiştir.

Covid-19 küresel salgınının sebep olduğu küresel ölçekli belirsizlik toplum hayatımızın her alanında olduğu gibi dini hayatının işleyişinde de değişimlere sebep olmuştur. Özellikle virüsün yayılma hızının kontrol altına alınamaması bazı kısıtlayıcı tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda getirilen sosyal mesafe kuralı ve sokağa çıkma yasağı çerçevesinde YDH’lerin de toplu ibadetler yaptığı mekanlar salgın riskine karşı kapatılmış, buralarda yapılan dini faaliyetlere bir süre ara verilmiştir. Değişen koşullar karşısında YDH’ler de ritüel ve ayinlerini icra edebilmek, grup-içi iletişimlerini devam ettirebilmek için alternatif yollar aramışlardır. Özellikle teknolojinin sağlamış olduğu yenilikler sayesinde sanal ortam artık yeni bir sosyalleşme mecrası olmuş, dini grup ve cemaat üyeleri çevrimiçi kanallar üzerinden küresel ölçekte birbiriyle aynı anda iletişim kurabilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Yehova Şahitleri, Mormonlar, Yedinci Gün Adventistleri faaliyette buldukları ülke ve yerel bölgelerde toplum sağlığının korunması amacıyla alınan tedbirlere riayet ettikleri görülmektedir. Bu kurallara riayet ederken kendi Kutsal Kitap ve dini doktrinlerine referansta buldukları da gözlenmektedir. Sayentoloji Kilisesi ise her ne kadar geleneksel dinin izlerini bünyesinde taşımasa da salgın ile ilgili alınan tedbirler konusunda diğerleriyle benzer refleksi göstermiştir. Çalışmada tespit edilen bir başka husus da çalışmanın konusu olan bu dini oluşumların tedaviye önem verdikleri, aşı karşı olmadıkları, aşı olmanın bireysel bir tercih olduğunu belirtmeleridir. Hatta insan ve toplum sağlığını göz önünde tutarak üyelerinden aşı olmalarını teşvik ettikleri de görülmektedir.

Bu çalışmada tespit edilen bir husus da bu araştırmanın konusu olan YDH'lerin virüs salgınının sebepleri konusunda “ders, uyarı, ilahi ceza” gibi kavramlar üzerinden herhangi bir dini yüklem yapmamalarıdır. Şüphesiz bunun altında yatan sebebin dünya genelinde YDH'ler hakkında yapılan bazı olumsuz tanımlamalar karşısında kendilerinin bilime itimat ettikleri ve yasalara saygılı olduklarını izlenimini gösterme çabası olarak düşünülebilir.

Kaynakça

- Akyüz, N. ve Çapcıoğlu, İ. (2015). Dini Tecrübenin İfade Ediliş Şekilleri”. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed). *Din Sosyolojisi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, s. 49-56.
- Atay, R. (2012). *Ernst Troeltsch'un Din Felsefesi*. Ankara: Yayınevi.
- Atay, R. (2014). *Religious Pluralism and Islam*. Saarbrücken: Scholars' Press.
- Atay, R. (2019). *God Between Reason and Experience*. Ankara: Sonçağ Akademi Yay.
- Bainbridge, W. (1993). New Religions, Science, Secularization. D. G. Brombley & J. K. Hadden (Ed.). *Religions and Social Order serisi C.III. The Handbook on Cults and Sects in America*, JAI Press, London, 277-292.
- Berger, L. P. (2015). *Kutsal Şemsiye Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*. (Çev. A. Coşkun). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bilgin, V. (2021), *Din ve Toplum Din Sosyolojisine Giriş*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Campbell, H.A. (2012) “The rise of the study of digital religion” (Ed.). H.A. Campbell. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in NewMediaWorlds*. Routledge, London, 1–21.
- Çapcıoğlu, İ. (2008). “İslam'da İnsan Onuru ve Sosyo-Kültürel Bütünleşme”. *Diyanet Aylık Dergi*, 205: s. 21-24.
- Çapcıoğlu, İ. (2020). "Pandemi Süreciyle 'Başa Çıkmaya Yönelik Stratejiler". *Dini Araştırmalar*, 23 / 57 (Haziran 2020): 271-274. <https://doi.org/10.15745/da.749604>
- Cowan, D.E. (2007). “Teaching New Religious Movements on the World Wide Web”. D. G. Bromley (Ed.). *Teaching New Religious Movements*, Oxford University Press, New York, 291-308.
- Chryssides, G.D. (2001). *Exploring New Religions*, Continuum, London.
- Chryssides, G. (2004). The Church of Scientology. C. Partridge (Ed.). *New Religions: New Religions Movement Sect and Alternative Spiritualities*, Oxford: Oxford University Press.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*. (Çev. T. Kalpsüz). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2017). *Din ve İnanç Sözlüğü*, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Günay, Ü. (2014). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.

- Hunt, S. J. (2003). *Alternative Religions A Sociological Introduction*. Aldershot: Ashgate.
- Katar, M. (2017). *Mesih İsa'nın Son Gün Azizleri Mormonlar*, Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Kirman, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayıncılık.
- Köse, A. (2011). *Milenyum Tarikatları Batı'da Yeni Dini Akımlar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Küçük, A. Ve Tümer, G. (1993). *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Okumuş, E. (2018). *Din Sosyolojisi*. Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları.
- Okumuş, E. (2020a). “Yeni Tıp Korona Virüsü Örneğinde Afetlerin Toplumsal Etkileri”. E. Okumuş (Ed.). *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar - Psikolojik, Sosyolojik, Dini, Kültürel,Tarihi,Hukuki ve Siyasi Analizler-*, Ankara: Eski Yeni Yayınları. s. 71-112.
- Okumuş, E. (2020b). “Olağanüstü Zamanlarda Din: Küresel Kovid-19 Örneği ”. E. Okumuş (Ed.). *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar -Psikolojik, Sosyolojik, Dini, Kültürel,Tarihi,Hukuki ve Siyasi Analizler-* Eski Yeni Yayınları, Ankara: Eski Yeni Yayınları. s. 173-203.
- Özkan, A. R. (2020). “Yedinci Gün Adventisleri ”. *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, İstanbul: Okur Akademi Yayınları, (1), 604-607.
- Sofuoğlu Kılıç, N. (2020). Covid-19 Küresel Salgınına Eko-Dini Tepkiler: Çevre Hareketleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme . *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 3 (1) , 116-127.
- Turan, S. ve Uzun, S.N. (2018).“Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri”. S. Turan ve F. Sancar (Ed.). *Nedenler ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, s. 212-241.
- TÜBA. (2020). Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Ünal, M. S.(2016).”Yeni Dini Hareketler ve İnternet “. S. Turan ve F. Sancar (Ed.). *Nedenler ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, s. 307-321.
- Yamaç, M. (2020). “Küresel Covid-19 Salgınının Sosyal Medyada Dini Tezahürleri”. E. Okumuş (Ed.). *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar -Psikolojik, Sosyolojik, Dini, Kültürel,Tarihi,Hukuki ve Siyasi Analizler-*, Ankara: Eski Yeni Yayınları, s. 561-584.
- Yaman, F. (2008). “*Mormonlar Ve Amerika Toplum Yapısı*” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yasdıman, H. (2020). “Yehova Şahitleri”. *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, İstanbul: Okur Akademi Yayınları, (1), s. 606-610.
- Yapıcı, A. (2020). “Kovid-19 Küresel Salgınına Dini ve Din Dışı Yüklemeler :Tanrı'nın Gazabı mı İnsanın Suçu mu ? ” E. Okumuş (Ed.). *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar -Psikolojik, Sosyolojik, Dini, Kültürel,Tarihi,Hukuki ve Siyasi Analizler-*, Ankara: Eski Yeni Yayınları, s. 117-169.

“covid 19 new religious movements” <https://www.arts.ubc.ca/news/religion-in-the-age-of-covid-19/> (erişim tarihi:20/10/2021).

“Last rites in christianity” <https://www.learnreligions.com/what-are-last-rites-542850> (erişim tarihi:21/10/2021).

“Jehovahs Witness and Covid-19” <https://www.jw.org/en/jehovahs-witnesses/faq/jw-vaccines-immunization> (erişim tarihi: 22/10/2021).

“Pandemi sürecinde Yehova Şahitleri” <https://www.jw.org/tr/kutsal-kitabin-ogrettikleri/huzur-mutluluk/fiziksel-ve-zihinsel-saglik/pandemi-yorgunlugu/> (erişim tarihi: 22/10/2021).

“Covid-19 sürecinde Yehova Şahitleri'nin Toplantıları” <https://www.jw.org/tr/haberler/jw/bolgelere-gore/dunyadan-haberler/jw-koronavirus-gelismeler-ve-onlemler/> (erişim tarihi: 22/10/2021).

“How the church is reopening Covid-19” <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/coronavirus-update> (erişim tarihi:23/10/2021).

“the church of jesus christ of latter-day saints and updates guidelines” <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/safely-increasing-activity-during-covid-19> (erişim tarihi: 22/10/2021).

“the church of jesus christ of latter-day saints and president nelson efforts in Covid-19” <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/president-nelson-addresses-efforts-for-reintegration-of-church-worship-and-activities> (erişim tarihi: 23/10/2021).

“Mormonlar ve Pandemi” <https://tr.sputniknews.com/20200313/63-yil-sonra-bir-ilk-mormonlar-koronavirus-endisesi-nedeniyle-tum-dini-faaliyetleri-durdurdu-1041588043.html> (erişim tarihi:23/10/2021).

“Russell M. Nelson and Pandemi” <https://www.youtube.com/watch?v=37LAwbtGo8M> (erişim tarihi:23/10/2021).

“the church of jesus christ of latter-day saints pandemi” <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/president-nelson-addresses-efforts-for-reintegration-of-church-worship-and-activities> (erişim tarihi:23/10/2021).

“the church of jesus christ of latter-day and Covid-19 vaccinate” <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/first-presidency-message-covid-19-august-2021> (erişim tarihi:23/10/2021).

“Mormonlar ve aşı” <https://haber.sat7turk.com/covid-19-asisi-olmak-komsunu-sevmenin-bir-ornegi-olarak-goruluyor/> (erişim tarihi:23/10/2021).

“Seventh Day Adventists and Covid-19” <https://health.adventistchurch.com/covid-19/> (erişim tarihi:25/10/2021).

“Seventh Day Adventists recovery and response” <https://communitynj.adventistchurch.org/ministries/mission/health> (erişim tarihi:25/10/2021).

“Sayentoloji Kilisesi ve Narconon Programı” <https://www.narconon.org/tr/about-narconon/program-components.html> (erişim tarihi:25/10/2021).